

greppa
näringen

Prövning och framtidstro

- i kombination

Att vara lantbrukare innebär att man måste vara flexibel och öppen för förändringar. Odlingssäsongen 2006 går till historien som året då många lantbrukare, bl a i Skåne fick så om utvintrad höstsäd. En kall vår gjorde att vårsådden blev försenad. Därefter följde en lång period då regnet lyste med sin frånvaro för att lagom till skörd fullkomligt vråka ner. Spannmålsskörden i Sverige var den minsta på 14 år. Till råga på allt drabbades Östersjön av ytterligare ett år av kraftig algblomning som på sensommaren faktiskt drev ända upp i Kattegatt. Det senaste miljölarmet som kom i oktober handlade om rekordstor utbredning av syrefria bottnar i Östersjön.

Trots detta "elände" känns det som om det finns framtidstro i branschen. Landsbygden ska utvecklas, det råder byggrusch inom djurproduktionen och energisatsningar är ämnet för dagen. Och det är inne att bo på landet. "Farmen" på TV har ersatts av "Bonde söker fru". Finns det plats för miljöfrågorna bland allt tal om livskvalitet på landet, konkurrenskraft och utveckling?

Det gör det förstås. Det nya ställer nya miljöfrågor.

- Hur ska vi ta hand om restprodukter från biogasproduktionen i lantbruket?
- Om majsodlingen ökar, hur ska vi då gödsla majsgrödan utan att öka utlakningen?
- Hur påverkas algblomningen och igenväxningen av ett varmare klimat?
- Bioenergi på åkern är positivt, men om marken övergår i spannmålsproduktion för etanol, hur kan vi då förhindra ett ökat läckage vid den förändrade markanvändningen?

Efter årsskiftet startar Greppa Näringens pilotprojekt om fosfor. I tre län kommer lantbrukare kring ett vattendrag tillsammans med rådgivare forskare m fl att arbeta med åtgärder för att minska fosforförlusterna. Vi funderar också på om det behövs nya rådgivningsmoduler för att ge råd om förändringarna i lantbruket

Du som är medlen i Greppa Näringen - välkommen till det nya Greppa Näringen i det nya Landsbygdsprogrammet. Berätta gärna för din granne som inte varit med i projektet att han/hon är välkommen i det nya Greppa Näringen!

Stina Olofsson

Stina Olofsson, Jordbruksverket, projektansvarig Greppa Näringen

Greppa notiser!

Pilotprojekt Fosfor

Kan vi komma längre i arbetet med att hindra att fosfor förs ut i vattendragen genom att alla kring ett vattendrag samtidigt arbetar med åtgärder?

Aktionsplanen för havsmiljön, som undertecknades av sexton olika myndighetschefer i april i år, gav Greppa Näringen i uppdrag att genomföra ett testprojekt under tre år för att finna arbetssätt för fosforåtgärder.

Enligt planerna ska tre områden med olika jordarter användas där det sedan tidigare sker mätning av näringsinnehållet i vattendragen. Vi hoppas att ni lantbrukare som finns i de aktuella områdena tycker att det känns som ett intressant arbetssätt. Om ni tycker det drar projektet igång i vår!

Östergötland - årets "rookie"

Bästa nykomling! Länet har seglat upp på 5:e plats bland länen när det gäller antalet Greppa-rådgivningar under år 2005-2006. Det är kanske inte helt överraskande. Vi vet ju sedan tidigare att Östergötland är ett viktigt lantbrukslän.

Det tycks finnas engagerade lantbrukare som ser arbetet med att minska övergödningen och riskerna vid hantering av växtskyddsmedel, som viktiga mål. Lantbrukarna tillsammans med lika engagerade rådgivare på länets rådgivningsorganisationer och samordnare på länsstyrelsen har gjort att rådgivningen och kursverksamheten kommit igång på ett bra sätt i länet.

Ögonmått och känsla eller våg och analys?

I Greppa Näringens monter under Elmia Lantbruk inomgård sattes monterbesökarna på prov. Besökarna uppmanades att måtta upp 2 kg havrekross i en hink som sedan kontrollvägdes. Ofta blev det för lite.... Närmast kom Inge Wahlström, Finispång, som vann ett presentkort på 500 kr hos Nordpost. Grattis!

Ok! Inge Wahlström har ögonmått och känsla, men vi övriga skulle nog behöva ett besök av en Greppa-rådgivare som talar sig varm för vägning av foder och foderanalyser.

Foto Rebecka Jönsson

Var ammoniaksmart när du bygger nytt!

Byggrådgivaren Martina Philip ger enkla tips om lösningar som minskar ammoniakavgången och skapar bättre djurhälsa i både nya och gamla stallar. Dessutom till en låg kostnad.

Av Markus Hoffmann, LRF

Martina Philip arbetar sedan fem år som byggrådgivare på Hushållningssällskapet (HS) i Halland. Arbetsområdet är inte bara Halland utan även Jönköpings län. Som många läst och hört byggs det en hel del på landsbygden just nu och Martina berättar att man just anställt en till byggrådgivare på HS i Halland och man har ambitionen att vara fyra ”byggare”. Det är dock inte bara djurstallar som byggs utan även byggnader för turistverksamhet som Bed and Breakfast.

Hushållningssällskapet tidigt ute

HS i Halland var bland de första att arbeta med byggrådgivning för miljön inom Greppa Näringen. Miljö i byggsammanhang handlar mycket om ammoniak. Idag finns det två byggmoduler för lantbrukaren att välja på – en om byggplanering och en om miljön i befintliga stallar. På min fråga hur det går med Greppa Näringens

byggrådgivning säger Martina.

– Det är tacksamt att ge råd om bygglösningar för minskad ammoniakavgång eftersom de för det mesta går hand i hand med bättre djurmiljö. Torra och rena ytor minskar ammoniakavgången och är bra för djuren.

De råd hon vanligtvis ger vid nybygge för kor rör utformning av liggbås och gångar.

– Insteget i bäset måste vara tillräckligt högt så att inte kon drar med sig gödsel upp, förklarar Martina, och fortsätter.

– När det gäller gångarna bör lutningen vara tillräcklig och ha en fungerande urindränning i mitten. Inget urin eller gödselvatten ska bli kvar i pölar. Det gäller att ha en noggrann person som gjuter de ytorna, påpekar hon. Dessa enkla tips behöver inte alls innebära dyrare bygge, menar hon, men det gäller att tänka på dessa och

andra lösningar från början.

Att kyla gödseln för att minska ammoniakavgången är inte något Martina rekommenderar generellt i kostallar.

– Dagens kostallar har redan så pass låg temperatur som standard att det förmodligen inte skulle ge så stor vinst, förklarar hon.

Köttdjur och befintliga stallar

Det finns enkla och effektiva tips även för köttjursuppfödare. Om man har ströbädd kan man blanda i torv som minskar ammoniakavgången.

– En del lägger ett torvskikt underst och tycker att det får igång bädden bra, berättar Martina. Torv har blivit mer intressant sedan spån gått upp i pris genom att allt fler eldar med pellets.

På min avslutande fråga om hon vill passa på att ge något tips på vad man kan göra i stallmiljön i befintliga stallar för att minska ammoniakavgången tvekar hon inte.

– Rengör ventilationsfläkten! Det har stor betydelse och alldeles för många tänker inte på att rengöra fläkten. Ofta är fläktens kapacitet halverad genom smuts.

Ökar ventilationsflödet minskar ammoniakkoncentrationen i stallluften, vilket ger en förbättrad djurmiljö. Det kan vara så att drivkraften för avgång av ammoniak ökar av det ökade luftflödet, men eftersom tempe-

”Det är tacksamt att ge råd om bygglösningar för minskad ammoniakavgång”

Martina Philip, byggrådgivare
Foto Maria Henriksson

raturen i stallet samtidigt minskar, blir resultatet oftast en minskad ammoniakavgång.

Martina har med mätinstrument, som byggarna använder, visat för flera lantbrukare hur lufthastigheten ökat tydligt bara genom att borsta av gallret. Enklare kan det inte bli. Hem och julstada fläktarna! ■

Martin Ferm medverkar på Greppa Näringsens introduktionskurser för nya rådgivare. Han har forskat om bland annat ammoniak under många år på IVL - Svenska Miljöinstitutet. Här svarar han på några vanliga frågor om ammoniak och lantbrukets roll.

Senaste kunskapen om ammoniakförluster

Inte alla känner till att lantbruket förlorar lika mycket kväve uppåt som ammoniak, som med kväveutlakningen. Hur stor är ammoniakavgången från lantbruket?

Man räknar med att lantbruket i Sverige släpper ut 56 000 ton ammoniak till atmosfären per år (siffran är framtagen för 2004 och mängden motsvarar cirka 20 kg ammoniak per hektar).

Finns det andra källor än lantbruket?

Lantbruket är den största enskilda källan och svarade år 2004 för 85% av ammoniakutsläppen i Sverige. Transporter är en ny källa som tillkom när bilarna försågs med katalysatorer och stod för 8% av utsläppen. Industriprocesser stod för 5% och energiproduktion för ca 2%.

Varför är det viktigt att minska ammoniakavgången? Hur påverkar det miljön?

Skogar och sjöar, dvs största delen av Sveriges yta, är genom evolutionen anpassade till en mycket låg kvävegiva. Ammonium är den mest lättillgängliga formen av kväve för de flesta växter. Vissa arter gynnas av dagens höga kvävenedfall medan andra arter missgynnas. Det får till följd att artrikedomen minskar och att sjöar kan bli övergödda. När ammoniak löses i vatten blir det basiskt. När rötterna tar upp en ammoniumjon avger de samtidigt en vätejon som då kan neutralisera vattnet. Ammonium kan även

nitrifieras i marken varvid två vätejoner bildas. Om nitraten lakas ut får man då en direkt försurning. En bas kan således leda till försurning i marken. Kalk motverkar försurningen. Att Sverige drabbades så hårt av försurningen på 70-talet berodde delvis på vår kalkfattiga berggrund. Försurning av skogsmark leder till förlust av lättillgängliga kalciumjoner från marken. Träden behöver kalcium. Avverkning av skog leder också till bortförsl av kalcium med veden. Skogsavverkning utan kalkning eller askåterföring kan skada skogsmarken lika mycket som de sura luftföroreningarna gjort.

Räcker dagens mål om minskning för att klara påverkan på mark och vatten med kvävenedfall?

Nej, tyvärr räcker inte dagens mål. Vi har övergödning och nitratläckage i södra Sverige och förändringar i florran i norra Sverige.

Varifrån i det svenska lantbruket läcker det ammoniak? Hur fördelar det sig?

Ammoniak avges från stallar, betesdrift, lager och när stallgödsel sprids på åkrarna. Fördelningen på dessa källor är ca 21%, 8%, 32% och 35% av jordbrukets totala utsläpp.

Det sägs att ammoniak är en tung gas som faller ner nära där den släpps ut. Var sker nedfallet i förhållande till t ex gödselstacken?

Ammoniak är lättare än luft men

eftersom luften från en gödselstack endast innehåller några ppm (miljondelar) ammoniak så är luften från stacken praktiskt taget lika tung som vanlig luft. Gödselstacken är dock varmare än omgivningen och luften från stacken borde därför stiga upp som en varmluftsballong. Det gör den också men när vinden träffar stacken uppstår luftvirvlar (turbulens). Luften blandas då både uppåt och nedåt. I och med att halten för vissa aminer och svavelföreningar som också avgår från stacken är mycket högre än deras luktröskel så luktar det starkt nära marken. Man kan då uppleva det som att ammoniaken och andra lukttande ämnen faller till marken. Det luktar dock ännu mer högre upp i luften.

Vet man något om hur ammoniakavgången från lantbruket ändrat sig i ett långt tidsperspektiv, det fanns fler djur tidigare?

Det är svårt och dyrbart att mäta ammoniakavgången. Man gör därför några mätningar och räknar sedan ut en faktor per djurenhet för olika djur, för handelsgödsel osv. Därefter försöker man uppskatta den årliga ammoniakemissionen. Den har stadigt minskat i Sverige sedan 1920-talet.

SCB:s senaste beräkning visar att de senaste åren har ammoniakavgången minskat.

Vilka är de viktigaste orsakerna?

Ungefär hälften av minskningen beror på förbättrad gödselhantering och resten på att antalet svin och nötkreatur minskat.

Hur ligger Sverige till jämfört med andra länder?

Enligt det så kallade Göteborgsprotokollet ska EU-länderna i genomsnitt minska sina ammoniakemissioner med 15% fram till 2010 jämfört med år 1990. Sverige behöver endast minska sina emissioner med 7%. Trafiken har minskat sina kväveoxidutsläpp kraftigt men började samtidigt att släppa ut lite ammoniak. Det medför att jordbruket måste minska sina ammoniakutsläpp med mer än 7% i Sverige för att vårt totala ammoniakutsläpp ska minska med 7%. ■

Foto Erik Karlsson

Du bestämmer Greppas framtid!

Av Henrik Dinkel, Jordbruksverket

I det nya landsbygdsprogrammet finns ett dukat smörgåsbord för dig som vill utveckla ditt företag på landsbygden. Du behöver inte längre vänta på att utbildning erbjuds utan du kan själv ställa krav och medverka till att du får den kompetensutveckling du vill ha.

Rådgivning och utbildning i Greppa Näringen bygger på att verksamheten efterfrågas och måste därför vara intressant för dig som lantbrukare. Innehållet i det nya landsbygdsprogrammet är i stora drag samma som nuvarande. Nytt är t ex att programmet gäller i hela landet, att det finns ökade möjligheter för skogsbrukare att få stöd och att det finns en del nya miljöstödet. För lantbrukarna är stödet för miljöskyddsåtgärder bland det mest intressanta.

Hur kommer då lantbrukarna att reagera på de nya möjligheter som erbjuds? Jag har frågat Lena Persson, lantbrukare i Gamleby och ledamot i LRF Regionförbund sydost.

– Troligtvis inte speciellt annorlunda jämfört med det som finns nu eftersom det nya programmet än så länge är ganska okänt ute i bygderna.

Det kommer med all säkerhet fortfarande att vara upp till organisationerna och länsstyrelsen att ”ragga kunder” och erbjuda rådgivning och utbildning eftersom detta troligtvis är det mest kostnadseffektiva för lantbrukaren. Hur ser man då på att verksamheten i högre grad ska vara efterfrågestyrd?

– Det kan vara positivt eftersom många kurser under åren inte varit det som lantbrukaren har efterfrågat i första hand. Det blir nog mer fokus på det egna företaget, säger Lena.

– De mest aktiva lantbrukarna kommer säkert att efterfråga kurser och rådgivning som kan utveckla deras företagande, andra mindre aktiva kan då hänga på. De som är mer aktiva kommer att få bestämma agendan.

Det nya programmet öppnar också upp för att delfinansiera rådgivning och kurser ur egen ficka (det vill säga om det finns en betalningsvilja för detta).

– Det kan vara bra eftersom det är ett sätt att säkra kvaliteten, både för lantbrukare och anordnande aktör, fortsätter Lena.

Greppa Näringen fortsätter att erbjuda en brett spektra av utbildning och rådgivning men det görs på en landsbygd där många aktörer kommer att erbjuda kompetensutbildning med fokus på företagsutveckling och diversifiering. Vi kommer självklart att möta dina behov med miljömässiga och ekonomiska incitament, det finns fortfarande en hel del att göra och pengar att tjäna. ■

En del av Greppa Näringens erbjudande om rådgivning är särskilt riktat till lantbrukare i vattenskyddsområden. Allt fler upptäcker den rådgivningsmodulen och i samband med det frågas ibland hur man gör med vattenskyddsområden i andra länder. Agronomstudent Marianne Carlsson har nyligen avslutat sitt examensarbete där hon just sammanställt tips och erfarenheter från andra länder. Nedan har hon sammanfattat några länders åtgärder.

Olika vägar till målet Rent dricksvatten

Ramdirektivet för vatten innebär bland annat att vi behöver fler skyddsområden kring våra dricksvattentäcker. Hur ska detta genomföras utan konflikter mellan jordbruket och täktinnehavare?

Många länder i Europa har problem med för höga halter av nitrat och bekämpningsmedel i dricksvatten. I Sverige är problemen inte lika stora, även om förhöjda halter förekommer. Kan vi i Sverige lära oss något av andra länder för vårt eget arbete med att klara vattendirektivet?

Den stora utmaningen när det gäller vattenvård är oftast inte att veta vilka åtgärder som ger bra effekt, utan hur dessa åtgärder ska genomföras. De fem länderna har alla flera olika sätt att hantera problemen på och många av metoderna skulle kunna tillämpas även i Sverige.

I Tyskland finns många exempel där samverkan mellan vattenverk, myndigheter och jordbruket har stor betydelse. Vissa delstater har också gjort det möjligt att låta privata konsumenter betala en högre avgift på vatten för att finansiera förebyggande åtgärder inom t ex jordbruket. I både Tyskland och Finland har frivilliga metoder och samarbeten visat sig fungera bättre än lagstiftade vattenskyddsområden.

Storbritannien använder sig mycket av frivilliga åtgärdsprogram och har även speciella miljöstödet som endast ges för odling inom vattenskyddsområden. Åtgärder inom vattenskyddsområden i Danmark ska i första hand utföras genom frivilliga avtal mellan lantbrukare och täktinnehavare. I USA spelar rådgivning och information en stor roll jämfört med det mer reglerade EU.

Vill du veta mer, eller beställa rapporten?

Kontakta Marianne Carlsson,
E-post: a1marcar@stud.slu.se